

alimara

REVISTA DE TREBALL SOCIAL

NÚMERO 47 / SEGONA ÈPOCA / JUNY 2001

**Consell
de Mallorca**

alimara

Núm. 47

Segona època, juny 2001

Edita: Consell Insular de Mallorca
Departament de Serveis Socials
General Riera, 67
07010 Palma
Tel: (971) 76 07 62
Fax: (971) 76 19 52

Equip editor: Jaume Mateu Martí
Catalina García Garí
(En aquest número hi ha col·laborat el
Servei de Protecció al Menor i Atenció a la Família)

Portada: Joguines II (original 23 x 40 cm)
Jordi Miralles i Hostalot

Maquetació
i impressió: Esment, centre especial de treball d'Amadip

Dipòsit legal: PM-128-1987

Els articles d'aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

INTERVENCIÓ SOCIOEDUCATIVA A DOMICILI

Grup d'Educadors Familiars. GREC

Francisco Torres, Joan Ferrer,

Noelia Triay, Sandrine Perie i Gori Estarellas.

1. INTRODUCCIÓ

El programa d'intervenció socioeducativa a domicili per a menors en situació de desamparament va començar a desenvolupar-se com a fruit d'un Conveni de col·laboració entre el Consell Insular de Mallorca (CIM) i l'Associació Grup d'Educadors de Carrer i Treball amb Menors (GREC) el quart trimestre de l'any 1999. El Conveni esmentat té com a objecte intervenir en processos de reintegració familiar o de contenció de situacions greus que afectin un menor o grup de germans.

La família és l'espai natural a on s'inicia la socialització del menor i, sens dubte, serà determinant per al seu desenvolupament. El programa que presentam pretén intervenir sobre la unitat familiar, des del punt de vista de la prevenció i el reconeixement del potencial de les famílies (les habilitats i potencialitats) per tal d'afrontar i resoldre els seus conflictes a través de l'ús dels recursos comunitaris, donant respostes diferents davant famílies i necessitats diferents, utilitzant estratègies de detecció precoç, fomentant eines de coordinació i col·laboració entre els diferents professionals que intervenen en el menor i la seva família.

S'ha de tenir en compte que els problemes d'inadaptació dels infants solen tenir la seva arrel en dificultats que es produeixen en el si la família. Des d'aquest punt de vista és insuficient la intervenció a nivell individual, pel que s'ha de complementar a nivell familiar des d'una visió global i integral. El recurs d'internament del menor, malgrat que en ocasions sigui ineludible, no ha de ser la primera possibilitat d'intervenció, ja que desvincular el menor de la família i del seu ambient immediat no és la millor alternativa, per la qual cosa s'ha de fomentar el treball educatiu a l'entorn del menor. En el cas que la família no tingui la capacitat suficient per dur a terme la tasca educativa amb el menor, bé sigui per l'absència d'un dels pares, per casos d'abandonament o bé per incompetència parental, es veu plausible la figura de l'educador familiar per tal de donar suport a la tasca educativa des del medi familiar del menor.

Aquest article és el resum de la nostra experiència professional com equip d'educadors familiars al llarg de l'any 2000. En primer lloc, descrivim el perfil de la població atesa, la ubicació geogràfica, la problemàtica sociofamiliar, el tipus de família, i l'edat dels menors. Tot seguit introduïm breument la metodologia de treball que s'ha emprat. Després, exposam la intervenció realitzada, on s'especifiquen els objectius que s'han treballat i els canvis sociofamiliars produïts. Finalment, s'apunten una sèrie de conclusions i s'insinuen els desafiaments de cara al futur.

2. PERFIL DE LA POBLACIÓ ATESA

- Nombre de famílies ateses: 24
- Ubicació geogràfica de les famílies ateses:

Municipi	Nombre
Andratx	2
Calvià	1
Felanitx	1
Inca	3
Llucmajor	1
Manacor	1
Sóller	1
Palma:	14
<i>Arenal</i>	<i>1</i>
<i>Camp Rodó</i>	<i>6</i>
<i>Centre</i>	<i>1</i>
<i>Rafal Nou</i>	<i>3</i>
<i>Sa Indioteria</i>	<i>1</i>
<i>Son Roca</i>	<i>1</i>
<i>Sa Vileta</i>	<i>1</i>

- Tipus de família:

Tipologia familiar	Nombre
Pares biològics	12
Padrins	4
Famílies monoparentals	5
Família acollidora	3

- Nombre de famílies segons la problemàtica sociofamiliar detectada:

Situacions detectades	Nombre de casos
Menors en situació de risc i/o desemparament amb greus problemàtiques sociofamiliars i de salut que desaconsellen el seu internament.	3
Grups nombrosos de germans en situació de risc dels que es pot preveure que, en cas de no intervenir des del context familiar, poden derivar cap a una situació de desemparament.	3
Menors en situació de risc i/o desemparament que per problemàtica conductual o necessitats específiques requereixen una atenció individualitzada i centrada en la interacció amb el menor i la seva família.	6
Suport a acolliments familiars en risc d'interrupció per problemàtica de relació del menor acollit amb els membres de la família acollidora.	6
Plans de reintegració familiar de menors acollits a centres de protecció de menors.	6

- Nombre de menors atesos segons els grups d'edat (comptant tots els menors de cada família):

Grup d'edat	Nombre
0 a 3 anys	6
4 a 6 anys	3
7 a 12 anys	16
13 a 18 anys	21

3. INTERVENCIÓ REALITZADA

Metodologia

La metodologia utilitzada pretén en tot moment la implicació de la família en el procés d'intervenció, essent aquesta, juntament amb l'educador/a familiar i els altres professionals que intervenen en el cas, la que anirà modulant el que es fa i en quin moment. El treball dut a terme lliga el treball individualitzat dirigit a assolir objectius amb el menor i el treball desenvolupat amb la seva família, amb la finalitat de promoure canvis substancials que permetin, un cop assolits aquests, un allunyament gradual de l'educador/a familiar.

El procés metodològic contempla tres fases:

1. Fase d'observació i coneixement mutu.

El primer contacte de l'educador/a amb la família és a través de la presentació per part del professional de referència del Servei de Protecció al Menor i Atenció a la Família del CIM. Aquest professional proposa un pla de feina i prepara l'acceptació de la família.

El treball inicial de l'educador/a familiar és seguir el pla de feina proposat i elaborar un pla d'intervenció més acurat a partir de l'observació de la interacció amb els membres de la família i de la informació recollida d'altres professionals i serveis.

En aquesta primera fase, serà important detectar tant els factors de risc del menor i de la família, com les habilitats potencials que des del propi sistema familiar es poden fer servir com a mecanismes facilitadors per promoure canvis.

Aquesta fase finalitza amb l'elaboració d'un pla d'intervenció familiar. Aquest pla ha de proposar una intervenció global i integral. Ha de partir de la situació global i de les particularitats de la família per poder respondre a aquesta realitat mitjançant la participació i implicació dels professionals vinculats al cas i de la pròpia família.

En el pla hi quedaran reflectits una valoració del cas i els criteris d'intervenció. L'elaboració del pla ha de contemplar:

- Descripció de la situació: factors de risc detectats, característiques facilitadores de la família, dinàmiques no afavoridores.
- Objectius, activitats, estratègies, temporalització.
- Recursos i coordinació.
- Avaluació: establiment d'uns indicadors per valorar les dinàmiques reals de canvi.

Aquesta fase es caracteritza per la interacció entre un sistema consolidat, la família, amb un altre format per un professional desconegut fins al moment en què s'inicia la intervenció, i, sovint, amb dificultats per inserir-se en el sistema familiar. Una de les claus de l'èxit de qualsevol pla d'intervenció familiar és la participació i implicació de la família des de l'inici del procés. Per tant, la família ha d'estar implicada en l'elaboració de l'esmentat pla. Partint que el grau de participació i motivació de la família no sol ser molt elevat, s'haurà de motivar la família negociant i utilitzant estratègies per tal que sigui ella mateixa la protagonista del seu propi canvi.

L'educador/a assumeix un rol clarificador on l'interès per conèixer el sistema familiar i implicar-s'hi, d'alguna manera, no ha d'engolir-lo dins la dinàmica pròpia del sistema familiar.

2. Fase d'implementació del pla d'intervenció familiar

Aquesta fase consisteix en la posada en marxa del pla d'intervenció familiar. El pla d'intervenció és una eina d'ús quotidià, flexible davant el procés d'evolució de la família, on els canvis es produeixen lentament. Per tant, donada una dinàmica real de canvi, poden sorgir infinitat de resistències, materialitzades de molt diferents maneres. En tal

cas, l'educador/a aclarirà el problema, ho replantejarà i establirà els límits de la seva intervenció, promovent la utilització de recursos de la pròpia família, del seu entorn immediat o de caire institucional.

Les activitats a realitzar solen tenir lloc en el domicili familiar, on la tasca educativa es realitza amb la família completa o només amb algun membre, tot depenent de les estratègies programades. També es realitzen activitats fora del domicili, sobretot acompanyament als diferents recursos amb els que es relacionen els membres de la família.

En aquesta fase, el treball en xarxa és imprescindible. Generalment, la família es relaciona i és atesa per diferents professionals i serveis. La coordinació i col·laboració amb aquests (escola, taller de formació, professionals d'atenció primària o d'altres serveis especialitzats, recursos d'oci, etc.), forma part fonamental de les estratègies d'intervenció.

Si bé la fase d'implementació és la més llarga, la seva durada dependrà del ritme de canvi i evolució de cada situació familiar quant als objectius plantejats. D'aquí la importància de temporalitzar el pla i les diferents accions. La intervenció que es fa pot tenir tres diferents intensitats depenent de l'evolució esmentada: lleu, mitjana i alta. Aquesta intensitat pot canviar durant el procés, augmentant o reduint-se.

Establerta el que serà una relació d'ajuda, l'educador/a assumirà el paper de suport per assolir les fites establertes, de mediador en el moment que puguin aparèixer dificultats, a més de les funcions educatives en la tasca d'aprenentatge d'habilitats personals i socials que possibilitin autèntiques modificacions en el sistema familiar. La seva posició li permetrà, des d'un distanciament òptim, vetllar per la qualitat de la feina encomanada.

3. Fase d'avaluació i distanciament

Aquesta etapa consisteix en la preparació del final de la intervenció. Un cop s'han assolit els objectius, o bé només de forma parcial sense possibilitat d'ulteriors progressos, es tracta de tancar el cas de la forma més adequada.

Arribat el moment de tancar el procés d'intervenció es duu a terme, de manera conjunta entre família i professional, una valoració del que ha estat tot el procés, emfatitzant les fites aconseguides i remarcant les tasques pendents que encara s'han d'assolir, positivament les eines que s'han anat adquirint.

La sortida del professional pot generar pors i crear incertesa; és el moment de reconduir els vincles establerts, valorant molt la feina feta per tots en conjunt i per cada un dels membres, reforçant la família com artífex del seu procés. S'ha de posar l'accent en el protagonisme adquirit per part de la família en tot el camí recorregut.

Els objectius que s'han treballat

Com s'ha dit, els objectius proposats en cada família depenen de les seves potencialitats i necessitats. Tot seguit hem sistematitzat i ordenat els objectius treballats en les vint-i-quatre famílies en què hem intervingut. D'aquesta forma es posa de manifest el que el programa ha pretès assolir durant aquest any i, alhora, es palesa l'objecte del que ha estat la nostra tasca.

Tenint en compte que el programa s'adreça a menors en procés de reunificació familiar i a famílies amb menors en situació de risc de desemparament, els objectius tenen en compte l'àmbit de la família i l'àmbit del menor, si bé no els entenem separatament sinó de forma integral.

a) Envers la família

- 1) Canviar dinàmiques familiars per tal d'aconseguir el benestar dels membres del sistema familiar, millorar les relacions de convivència i afavorir la integració social: potenciant la comunicació entre els membres de la família, la capacitat per establir acords, augmentant les habilitats socials, etc.

- 2) Millorar les capacitats educatives parentals: reforç positiu; augmentar la percepció de les pròpies capacitats; premis i càstigs proporcionals; coherència en els missatges; tolerància; establiment de normes i límits en el propi domicili.
- 3) Prendre consciència de la importància dels hàbits bàsics de salut, alimentació i higiene: fonamentant hàbits d'alimentació saludables, així com d'higiene bàsica.
- 4) Millorar l'organització de l'economia familiar i adquirir autonomia econòmica: fomentant la responsabilitat i la capacitat d'organització.
- 5) Conèixer els recursos i serveis comunitaris per tal d'assolir dinàmiques participatives en la comunitat propera: taller de dones, grup d'esplai, activitats veïnals, etc.

b) Envers el menor

- 1) Prendre consciència de la pròpia realitat personal i de l'entorn per tal de tenir un comportament responsable que afavoreixi el seu procés de desenvolupament i maduració personal: augmentant l'autocontrol, utilitzant formes positives d'expressió de discrepàncies, millorant l'expressió afectiva.
- 2) Conèixer el propi lloc en la dinàmica familiar per tal d'establir una relació adequada amb els seus membres.
- 3) Aconseguir una inserció social normalitzada: escolar, laboral, en el temps lliure.

Desenvolupament de les intervencions

Hi ha hagut intervenció socioeducativa en vint-i-quatre famílies, vuit de les quals s'han tancat i setze resten obertes i en procés.

Intervencions tancades:

La següent taula descriu la temporalització, la intensitat i una petita valoració de cada intervenció familiar:

Família	Temporalització	Intensitat	Motiu del tancament/valoració
1	11 mesos	Alta: 8 mesos Lleu: 3 mesos	Menor ingressat a un centre de Protecció de Menors degut a la malaltia dels padrins, si bé passa els caps de setmana amb ells donada la millora de la relació.
2	1 mes i mig	Lleu	Després de la fase d'observació es dedueix que no hi havia possibilitats reals de treballar amb la família.
3	3 mesos	Alta	Nul·la disponibilitat per part de la família per treballar amb un educador familiar.
4	7 mesos	Lleu	Incorporació positiva del menor en el nucli familiar amb els pares disposats i capacitats per assolir una funció educativa. El menor ha estat derivat a altres recursos.
5	4 mesos	Mitja	La mare ha consolidat les pautes bàsiques d'higiene i el menor està més ben atès, tant que ha experimentat una millora física important i una vida molt més normalitzada.
6	4 mesos	Alta	Es fa un treball comunitari que possibilita la inserció de l'al·lot en el seu municipi.
7	4 mesos	Lleu	Arran de l'acompanyament de l'educadora, els pares acollidors adquireixen pautes educatives quant a l'al·lot i milloren les relacions amb l'entorn pròxim i escolar.
8	4 mesos	Mitja	El pare assumeix les seves funcions parentals i la casa s'organitza de forma adequada.

Intervencions obertes:

Hi ha onze famílies amb fase d'implementació de la intervenció, o sigui, evolucionant positivament i apropiant-se als objectius establerts en cada una d'elles. Altres cinc famílies estan a fase d'observació perquè l'inici de la intervenció ha estat més recent i encara cal conèixer la seva realitat per establir un pla.

Espais de regulació i coordinació

Els espais de regulació i coordinació formen part de la dinàmica de treball de l'equip d'educadors familiars del GREC. Per fer la tasca professional encomanada l'equip disposa d'unes reunions on es tracten aquelles qüestions derivades de la implementació del programa i de l'evolució dels casos concrets en els que s'intervé. Cal diferenciar entre uns espais interns i altres externs.

Espais de Regulació Interna:

- Reunió d'equip setmanal de coordinació i seguiment d'intervencions.
- Reunió d'equip mensual de revisió general dels plans d'intervenció familiar per aprofundir en el procés de cada família.
- Reunió quinzenal de coordinació individual.
- Reunió d'equip quinzenal per a formació contínua.
- Reunió de supervisió psicopedagògica individual.

Espais de Regulació Externa:

Són els espais de coordinació de l'equip de professionals amb el Servei de Menors per a la derivació, planificació de la intervenció i seguiment de les famílies. I, a més, els espais de coordinació i col·laboració amb altres recursos, entitats i professionals que intervenen en les famílies. Durant l'any 2000, les coordinacions efectuades quant al nombre de famílies han estat:

Recursos	Usuaris	Nombre de coordinacions
Servei de Menors - CIM	24	73
Escoles / IES	16	57
Serveis Socials d'Atenció Primària	18	60
Serveis Mèdics	8	14
SIF	9	39
Psicoterapeutes privats	7	16
Clubs d'esplai	5	5
Punts d'informació juvenil	3	4
Llars del Menor	3	17
Jutjats de Menors	3	4
Centres de reforma	3	11
Tallers de formació	3	17
Escoles	2	7
Escoles d'estiu	3	5
Projecte Home	2	3
SMD	1	1
ALAS	1	4
Altres professionals	8	15
Polícia	1	1
Recursos d'oci	7	18
AMITIZIA	1	4
Deixalles Sòller	1	12
Càritas	3	6

4. CONCLUSIONS

Com a conclusió general podem afirmar, després d'un any i tres mesos d'intervenció, que el programa està en procés de consolidació. Ho podem observar en:

- S'ha assolit, gràcies a la pràctica professional i a la formació contínua, una gran clarificació de la tasca i funcions dels educadors familiars. La formació contínua forma part del mètode de treball del programa i es desenvolupa, segons un pla d'actuació plantejat prèviament, en espais quinzenals de reunió de l'equip d'educadors. És en aquest espai i, a més, gràcies a la coordinació i col·laboració amb altres professionals, que ha estat possible la clarificació del perfil de l'educador/a familiar.
- Els objectius de feina amb les famílies s'han anat concretant gradualment (objectius més treballables i avaluable), la qual cosa ens ha permès elaborar uns plans d'intervenció familiar més adequats. Volem dir, més assequibles a les nostres possibilitats i a la realitat de les famílies concretes —unes intervencions més ajustades a les potencialitats reals de canvi de les famílies— no tan ambiciosos com els fèiem al començament.
- La consolidació esmentada també s'observa en el grau d'autonomia professional que han assolit els diferents educadors del programa. Coneixem les nostres possibilitats i, alhora, les nostres limitacions. La reflexió efectuada en els espais de formació esmentats ha tingut un contrast enriquidor i una repercussió pràctica en el treball quotidià.

També de forma general, l'equip de professionals del programa ha constatat que l'avaluació de les intervencions realitzades és satisfactòria. De les vint-i-quatre famílies ateses, vuit intervencions han finalitzat. D'aquestes, dues s'han tancat, un cop realitzada l'observació, per la impossibilitat de treball amb la família i en les altres sis s'han assolit els objectius proposats com a resultat d'una evolució positiva de la família. Tot plegat ens fa valorar molt positivament el treball que s'ha fet en el si de la família; hem pogut constatar els canvis que s'han produït en els membres de les unitats familiars i en la família com a tal.

La valoració positiva de les intervencions valida la metodologia emprada. Una metodologia que ha estat avaluada en el treball quotidià i ha estat millorada en les sessions de formació contínua que hem tingut al llarg de l'any.

Per acabar, volem destacar aquells aspectes que haurem d'aprofundir en el futur. Tot i que feim una valoració positiva del camí recorregut, la dinàmica engegada en el programa que ens ocupa no ens permet caure en l'autosatisfacció. No ens podem donar per satisfets amb el que ja hem assolit. Forma part de la dinàmica de treball de l'equip de professionals detectar allò que encara no s'ajusta a allò desitjable. Cal aprofundir en el treball d'equip i continuar millorant la metodologia. En aquest sentit, les línies de treball per enguany hauran de tenir en compte, entre d'altres, els següents aspectes:

- Metodològicament haurem de millorar com ens introduïm en la família, i també els criteris a seguir a l'hora d'acomiar-nos en professionalment.
- Els plans d'intervenció familiars, clau de volta de la nostra intervenció, s'han d'elaborar molt millor per tal de poder orientar i avaluar més acuradament el nostre treball.
- Creim molt important compartir la metodologia que empram amb altres programes semblants al nostre i que es realitzen a altres indrets.
- També hem de millorar en l'intercanvi d'informació en el si de l'equip, la qual cosa ens portarà a revisar els diferents espais de regulació on es produeix aquest intercanvi d'informació.

Finalment, i per acabar, entenem que fa falta una revisió del projecte general per tal de consolidar la maduració del programa i, si s'escau, per obrir-lo a altres àmbits d'intervenció més de caire preventiu.